

Presentatieplan

Bezoekerscentrum Militaire Erevelden Bergen op Zoom

31-08-2020

Uitgangspunten

Het nieuw op te richten Bezoekerscentrum Militaire Erevelden Bergen op Zoom komt tussen twee erevelden te liggen: de Britse Oorlogsbegraafplaats (Common Wealth War Cemetery) en de Canadese Oorlogsbegraafplaats (Canadian War Cemetery). Hier liggen in totaal ruim 2400 geallieerde soldaten die zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog en met name tijdens de Slag om de Schelde (2 oktober-8 november 1944), de grootste militaire operatie op Nederlands grondgebied, die in de nabije omgeving heeft plaatsgevonden. Hun graven zijn tastbare restanten die de herinnering aan de soldaten en hun strijd voor onze vrijheid levend houden. Het Bezoekerscentrum wil deze graven, die je zou kunnen zien als collectie, voorzien van een context: historisch, persoonlijk en actueel.

Het bezoekerscentrum moet een plek worden waar de gevallen die hier begraven liggen in een gepaste omgeving kunnen worden herdacht. Naast een gedenkplaats wordt het ook een plek, waar de bezoeker op een laagdrempelige en aansprekende manier meer te weten komt over de begraafplaatsen zelf, over de Slag om de Schelde en over de persoonlijke achtergrond van de soldaten. Hierbij zal aandacht zijn voor de betekenis van de inzet van de soldaten in het verleden voor het heden en de toekomst: vrede en vrijheid zijn niet vanzelfsprekend.

Het Bezoekerscentrum moet geen museum worden maar een herdenkings- en ontmoetingsplaats met ruimte voor beleving, inleving en educatie, die raakt en zorgt voor bewustwording. De inrichting van het centrum onderscheidt zich niet alleen door een slim en innovatief gebruik van interactiviteit, maar tevens door de inzet van veteranen en jongeren bij het overdragen van informatie en emotie. Zij worden actief betrokken bij het ontwikkelen van de inhoud van het museum; ze leggen verbanden met het heden en maken dat wat in het verleden is gebeurd relevant voor de huidige bezoeker, zowel in de ontwikkelingsfase als in de presentatie zelf.

Behalve met het onderwijs en het Veteranenontmoetingscentrum werken we nauw samen met de Commonwealth War Graves Commission, de stichting Faces to Graves, het Bevrijdingsmuseum Zeeland en de Stichting Brabantse Wal. Het Bezoekerscentrum heeft tevens een verwijfsfunctie naar relevante locaties in de omgeving (monumenten, musea) en biedt een plek voor bijeenkomsten van organisaties die informeren, motiveren en inspireren over thema's als vrijheid, moed, opoffering en veiligheid in het heden.

Het Bezoekerscentrum is geschikt voor individueel én groepsbezoek, voor jong én oud, met gelegenheid tot herdenking, verdieping, bezinning, ontmoeting en educatie.

Samenhang gebouw, omgeving en inrichting

De architectuur van het Bezoekerscentrum sluit in vorm en gekozen materiaalgebruik nauw aan bij de omgeving, bij de ligging en stemmigheid van de begraafplaatsen. Ook bij de inhoudsontwikkeling en inrichting van het centrum houden we rekening met de sfeer van de locatie en gaan we uit van de vorm en materialisatie van het gebouw. Zodat omgeving, gebouw én inrichting elkaar versterken en een vanzelfsprekend geheel worden: sereen, ingetogen én overtuigend.

Het bezoek aan het informatiecentrum begint aan een doorgaande weg, de Ruytershoveweg, waar de bezoekers aankomen met de bus, auto of de fiets. Tussen de grote open ruimtes van de twee begraafplaatsen vormen oude rijen statige beuken een natuurlijke toegangsweg van deze doorgaande weg naar het bezoekerscentrum: de bomenkathedraal. Aan het begin van deze bomenrij komt een entreeportaal, een duidelijke toegangspoort die de bezoeker via de beukenlaan naar het bezoekerscentrum leidt. De architect wil deze natuurlijke toegangsweg benadrukken door het plaatsen van architectonische elementen. Door deze elementen te voorzien van beknopte, maar relevante en indringende informatie kan een geleidelijke overgang worden gemaakt tussen de drukte van de weg en de stilte en sereniteit in het centrum: via de kathedraal werden in 1945 de doden naar hun laatste rustplaats gebracht.

Het idee is om op de architectonische elementen de belangrijkste momenten van de Slag om de Schelde te combineren met het aantal slachtoffers dat daarbij is gevallen. De bezoeker wordt hierdoor aan het denken gezet en komt tijdens de korte wandeling in de juiste stemming voor het bezoek aan het centrum.

Inhoud en vorm

Om tot een samenhangend geheel te komen volgen we met de inhoudsontwikkeling en inrichting de ruimtelijke driedeling van het gebouw. Zo komen we tot:

- * drie thema's
- * drie hoofdvragen: wat, wie, waarom?
- * drie vertelmannieren
- * drie sferen
- * drie manieren van beleving
- * drie momenten in de tijd: van toen, via het heden naar de toekomst
- * drie doorkijken: connecties met buiten versterken de uniciteit en het belang van de plaats

Deze driedeling betekent niet dat het gebouw in losse delen uiteen valt. De ruimtes staan in open verbinding met elkaar en vullen elkaar aan. De eenheid in vormgeving en het gelijksoortig gebruik van de doorlopende wanden zorgen ervoor dat de bezoeker de inrichting als een organisch geheel beschouwt. De drie ruimtes bevinden zich rond het midden, het hart van het gebouw: de stilteplek. De omliggende ruimtes vullen deze centrale plek voor herdenking met begrip en betekenis.

Visualisatie van het gebouw: drie 'longen', drie hoofdthema's

I. Slag om de Schelde (toen)

In de ruimte links bij binnenkomst besteden we aandacht aan de Slag om de Schelde en de begraafplaatsen. De bezoeker krijgt hier antwoord op de vragen: Wat is er in de omgeving gebeurd en wat is hier te zien? De ruimte bestaat uit twee lange, licht gebogen wanden die toelopen naar een glazen pui waardoor men zicht heeft op de omgeving richting de Canadese begraafplaats. Een 'stille' AV-experience brengt het verleden tot leven, in relatie tot de locatie. De sfeer van deze ruimte is groots en indrukwekkend, maar tegelijkertijd ingetogen. De beleving meeslepend en educatief.

De Slag om de Schelde is een onderbelichte, maar cruciale slag tijdens de Tweede Wereldoorlog. Van 2 oktober tot 8 november 1944 is in de omgeving hard gevochten om het bezit van de Westerschelde, de toegangsweg tot de haven van Antwerpen, die nodig was voor de bevoorrading van de geallieerden, zodat hun bevrijdingsopmars kon worden voortgezet.

Canadese en Britse eenheden voerden o.a. in de nabije omgeving van Bergen op Zoom een hevige strijd tegen de Duitsers, waarbij zware verliezen werden geleden. De honderden gevallen werden tijdelijk begraven op geïmproviseerde begraafplaatsen of daar waar ze de dood vonden: in weilanden, tuinen, langs de kant van de weg. Na de bevrijding zijn de slachtoffers herbegraven op de Canadese en Britse erevelden, waar ze hun laatste rustplaats vonden.

Verbeeldingswand: AV-experience

Ons idee is om een van de wanden te vullen met een meterslange projectie met historische foto's en filmbeelden die de bezoeker in contact brengt met het verleden. De experience is meeslepend en informatief; ze geeft op hoofdlijnen het doel en het verloop van de Slag weer, een van de grootste operaties op Nederlands grondgebied tijdens WOII. Door de indrukwekkende beelden wordt de bezoeker als het ware getuige van de strijd. De nadruk ligt op de gevechten in de buurt van Woensdrecht, Bergen op Zoom en Steenberg. In de projectie brengen we een grafische laag aan en mogelijk een laag van silhouetten, die diepte aanbrengt en waarmee accenten in de vertelling kunnen worden gelegd.

Maar we zetten een stap verder. De historische beelden laten we voorzien van commentaar door naoorlogse veteranen met een verschillende achtergrond. De veteranen leggen een relatie met hedendaagse missies – wijzen op de overeenkomsten en verschillen – maar gaan vooral in op de universele en tijdloze keuzes en emoties van de soldaten: wat betekent het om in een vreemd land te vechten, om onbekend gebied te betreden waar je de taal niet spreekt en de mensen niet kent? Het gaat over onzekerheid, moed, angst, gemis en de dood... De geschiedenis komt zo dichtbij, de militairen uit het verleden worden mens. Het inzetten van veteranen als hedendaagse commentatoren van historische gebeurtenissen is een vernieuwende, maar passende en doeltreffende manier om het verleden relevant te maken voor het heden.

Centraal: zitmeubel met audio

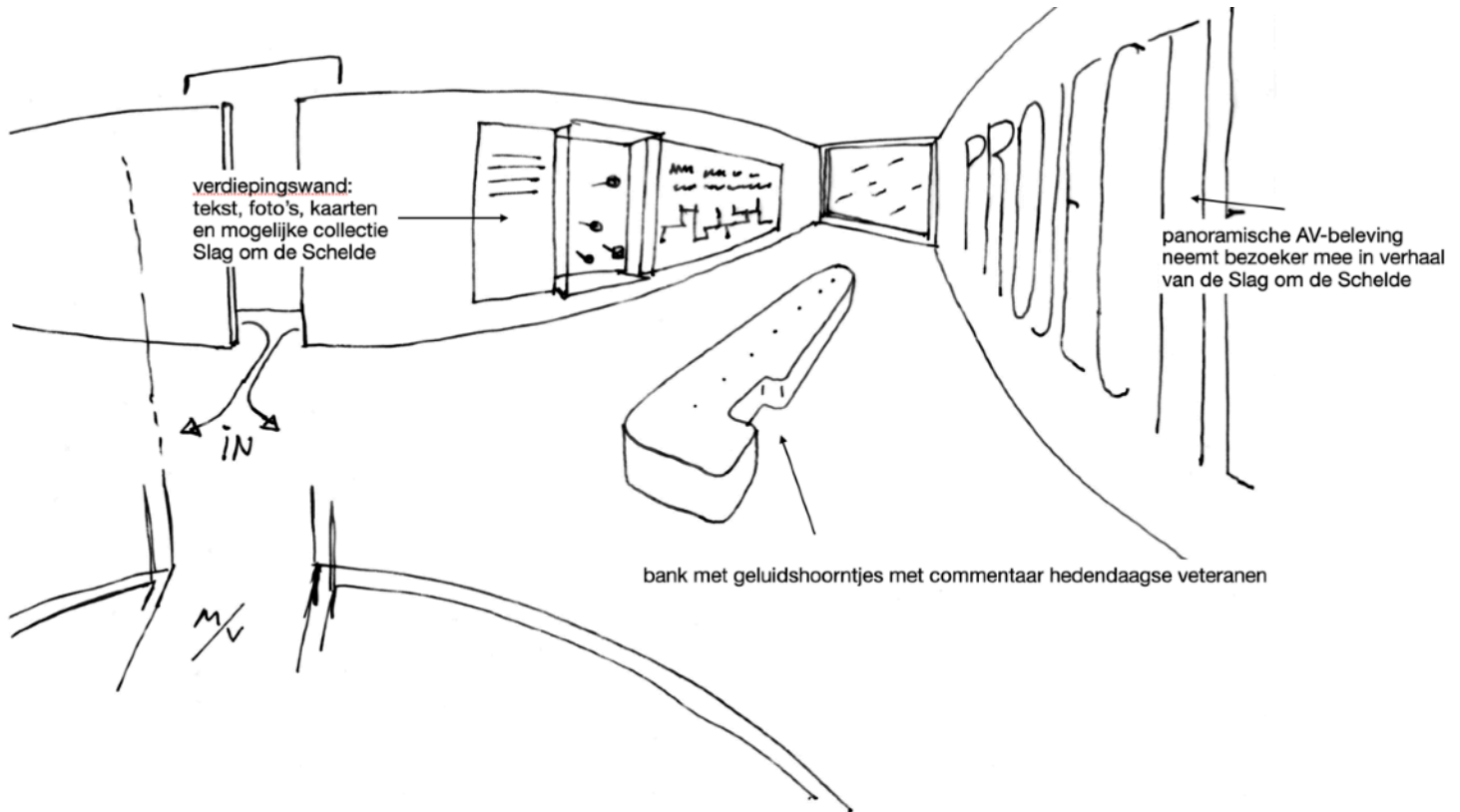
In het midden van de ruimte plaatsen we een lange bank die de ruimte als het ware in de lengte in tweeën deelt. Hier kunnen de bezoekers de projectie bekijken. De beelden worden voorzien van audio. Het geluid mag op geen enkele manier de sereniteit en rust in het gebouw verstoren. Dus geen bombastische open audio, maar subtiel gericht geluid (bv. soundscape/soundbites uit interviews/fragmenten van originele radio-uitzendingen over de voortgang van de strijd), weggewerkt in het zitmeubel.

Verdiepingswand: Begraafplaatsen

De lange wand tegenover de multimediale vertelling over de Slag om de Schelde gebruiken we voor verdiepende informatie over de omliggende begraafplaatsen. Waarom zijn er eigenlijk twee begraafplaatsen en wanneer zijn ze opgericht? Wie liggen hier precies? Niet alleen soldaten die zijn omgekomen tijdens de Slag om de Schelde, maar ook andere slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, onder wie veel piloten. En niet alleen Britten en Canadezen, maar onder anderen ook Belgen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders, Polen en Tsjechen. Waarom werden de militairen eigenlijk niet in hun eigen land begraven? Hier ook aandacht voor het werk van de internationale Commonwealth War Graves Commission (CWGC), die verantwoordelijk is voor het onderhoud en de verzorging van de erevelden.

Het verhaal wordt verteld aan de hand van historische foto's en plattegronden van de begraafplaatsen aangevuld met militaire objecten uit de collectie van het Bevrijdingsmuseum Zeeland, die verwijzen naar de soldaten die er begraven liggen, zoals een baret, helm, legerkistjes en emblemen van specifieke regimenten.

De twee wanden (beleving en verdieping) versterken elkaar, maar de bezoeker kan er ook voor kiezen enkel de projectie te bekijken.

II. Gevallen en (verleden en heden)

In de ruimte rechts bij binnenkomst zullen we aandacht besteden aan de gevallen. De bezoeker krijgt hier antwoord op de vraag: Wie liggen hier begraven? Ook deze ruimte wordt gevormd door twee tegenover elkaar liggende licht gebogen wanden, uitkomend op een glazen pui met doorzicht naar de Britse begraafplaats. Aan de hand van portretten en persoonlijke verhalen gaan we de gevallen letterlijk en figuurlijk een gezicht geven. De sfeer is intiem en contemplatief. Het draait hier om emotie en identificatie.

Daar waar de bezoeker in de eerste ruimte meer te weten kan komen over de Slag om de Schelde waarin veel geallieerde soldaten het leven hebben gelaten voor onze vrijheid - en over de begraafplaatsen waar ze hun laatste rustplek hebben gevonden - willen we in deze ruimte inzoomen op de mensen die die strijd hebben geleverd, die omgekomen zijn in de gevechten. Wie waren zij? Welke offers hebben ze gebracht? Wie hebben ze achtergelaten?

De inhoudelijke uitwerking van dit onderdeel wordt gebaseerd op de uitkomsten van het project Faces to Graves, waarin o.a. scholieren onderzoek doen naar de achtergrondinformatie over de gevallen die zijn begraven op de erevelden. De leerlingen stellen met behulp van de originele dienstdossiers een biografie op van een omgekomen soldaat. Er zijn al meer dan honderd verhalen gemaakt.

Verbeeldingswand: digitaal monument

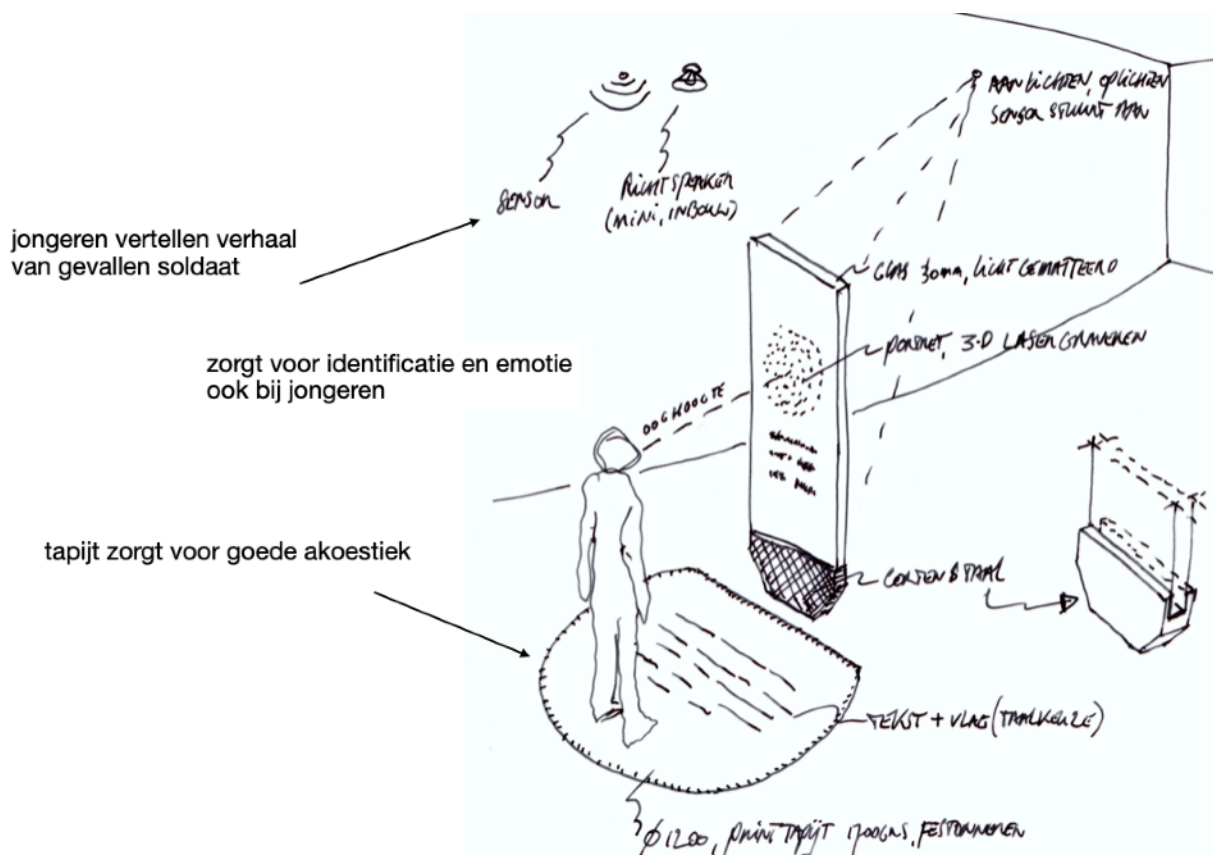
Op een van de lange wanden komt een digitaal monument, bestaande uit een projectie van grof gerasterde portretten die in elkaar morfen. Wanneer de pixels een gezicht hebben gevormd

verschijnen naam en data van de persoon. De beelden bewegen in een langzaamlopende loop. Het idee is dat achter al die eendere graven verschillende gezichten schuilgaan. Dat het om mensen gaat. Voordeel van deze vorm is dat het monument een groeimodel is. Telkens wanneer er een foto van een soldaat is gevonden, kan deze met naam en toenaam worden toegevoegd aan de reeks. Het is een 'levend' monument.

Centraal: uit het donker in het licht

Centraal in de ruimte willen we een aantal soldaten uitlichten. De gezichten uit het monument worden hier voorzien van een verhaal. We denken aan levensgrote panelen van gematteerd glas waarop hun indringende portretten zijn gegraveerd. De panelen kunnen vanachter worden belicht. We willen de bijbehorende verhalen laten vertellen door jongeren die betrokken zijn bij het onderzoeksproject Faces to Graves en nabestaanden. Wanneer de bezoeker oog in oog staat met een van de soldaten (dicht bij een van de geportretteerden komt) vertelt een scholier (audio) wat hij/zij tijdens zijn/haar onderzoek te weten is gekomen over de soldaat, maar ook wat hem/haar raakt (bijvoorbeeld de jonge leeftijd van de soldaat of dat hij net een kind had gekregen, dat het hun vader had kunnen zijn, dat iemand vreselijk gewond is geraakt, etc.). Er zitten hele jonge jongens bij, pasgetrouwde mannen, vaders die hun kinderen achterlieten. Hoe moeten zij zich gevoeld hebben, ver van hun geliefden, vechtend voor de bevrijding van vreemden met gevaar voor eigen leven?

Een van de panelen is niet voorzien van een gegraveerd portret. Hierop kunnen verschillende verhalen over soldaten worden geprojecteerd (video). Dat kan een leerling of jonge onderzoeker zijn, die iets vertelt over een van de gevallen of een bijzondere vondst toelicht, maar wellicht ook een nabestaande die een brief voorleest of een foto toont en iets vertelt over het belang van het graf om de herinnering levend te houden. Nieuwe onderzoeksresultaten van het project Faces to Graves of persoonlijke verhalen van nabestaanden kunnen op dit paneel aan de presentatie worden toegevoegd. Op deze manier verbindt je verschillende generaties met elkaar en laat je zien dat de verhalen van de soldaten nog steeds relevant zijn. Inleving vergroot het begrip. Aan de hand van de individuele en persoonlijke verhalen van de gesneuvelde soldaten wordt voor een jongere generatie het belang en de betekenis van vrijheid en democratie duidelijk gemaakt.

Dit 'groeimodel' - een levend monument en een flexibel in te vullen paneel - maakt de presentatie niet alleen minder statisch, maar motiveert en activeert scholieren, (internationale) studenten en nabestaanden ook om zelf onderzoek te doen en mogelijk foto's en documentatie af te staan ten behoeve van de database van Faces to Graves. Zij zien met eigen ogen wat er gebeurt met het resultaat van hun onderzoek of persoonlijk materiaal. Het idee dat 'hun' foto aan het monument wordt toegevoegd of dat zij met 'hun' verhaal onderdeel kunnen worden van de presentatie stimuleert het leveren van een bijdrage aan het project.

“Op de foto kijkt hij nog zo hoopvol. (...) Sommige jongens waren zo jong en wisten soms niet eens in welk land ze vochten.” - Scholier Iris van Vlimmeren, n.a.v haar onderzoek naar soldaat Alexander Robertson

Verdiepingswand: vechten, sterven en begraven in den vreemde

De wand tegenover het digitale monument gebruiken we voor de presentatie van aanvullende en verdiepende informatie over de gevallen en hun laatste rustplaats. We denken hierbij aan zorgvuldig gekozen documenten uit de 'Service Files' (dienstdossiers), soldatenboekjes, briefjes, testamenten, foto's, medailles en persoonlijke voorwerpen. Tastbare herinneringen aan de mannen die hun leven lieten voor onze vrijheid. Stukken die tot de verbeelding spreken en door het project Faces to Graves worden gebruikt om al die verschillende levens te reconstrueren.

In de dienstdossiers zitten aangrijpende documenten, zoals briefjes waarin de nabestaanden op de hoogte worden gebracht van het overlijden van hun zoon of man, correspondentie m.b.t. hun herbegrafenis en lijstjes met persoonlijke bezittingen die zijn gevonden bij de gesneuvelde soldaat, zoals een horloge, portemonnee, sleutels, maar ook scheermesjes, een zakdoek en een zwembroek. Alledaagse voorwerpen die in deze context een emotionele lading krijgen. Zo zullen we uit de collectie van het Bevrijdingsmuseum Zeeland het kompas, het persoonlijke bijeltje en notitieboekje van de Britse majoor John Sixsmith tonen, die zijn weduwe Helen Sixsmith na diens overlijden kreeg opgestuurd. De spullen had John bij zich toen hij op 3 november 1944 dodelijk werd getroffen tijdens de opmars van zijn compagnie op Walcheren, 28 jaar oud. Waardevolle spullen voor Helen, die achterbleef met hun jonge zoontje Mike.

Wat betekent het voor de achterblijvers als ze bericht krijgen dat hun geliefde is omgekomen en wordt begraven aan de andere kant van de oceaan? Ons idee is om hier veteraan Chris Zorge aan het woord te laten. Zorge hielp twintig jaar geleden als militair mortuariumbeheerder in Kosovo

honderden oorlogsslachtoffers te identificeren en herbegraven. Nu is hij uitvaartondernemer in Woensdrecht, nabij Bergen op Zoom. Hij spreekt over het belang van het identificeren van lichamen en het bezorgen van een laatste rustplaats voor de rouwverwerking van nabestaanden:

„De essentie voor mij was het teruggeven van lichamen aan nabestaanden, voor hun rouwverwerking. Als je dat voor families kunt doen, is dat erg dankbaar werk.”

Er komen steeds meer nabestaanden van omgekomen soldaten naar de erevelden in Bergen op Zoom om hen een laatste eer te bewijzen. Ze herdenken hun vader, broer, oom of opa. Soms laten ze iets achter bij de graven: bloemen, een kaarsje, knuffel, foto of brief. We zouden hier graag wat van deze voorwerpen tonen, met het idee dat de graven van belang zijn voor de herinnering en verwerking en dat de doden nog steeds leven in de gedachten van nieuwe generaties. Deze 'collectie' zou je wellicht kunnen wisselen of aanvullen met nieuw achtergelaten materiaal.

Melvin Danielson: Canadese oorlogsvrijwilliger

Melvin Danielson speelde viool, deed aan softbal, verzamelde postzegels en was een slimme leerling. Op zestienjarige leeftijd besloot hij van school te gaan om zijn ouders te helpen met het boerenbedrijf, nadat vier van zijn oudere broers in het leger waren gegaan. Toen de oorlog bleef voortduren voelde ook hij zich geroepen zijn land te dienen. Hij meldde zich vrijwillig in het Canadese leger, werd naar Europa uitgezonden, waar hij na slechts zestien dagen strijd op 27 oktober tijdens de Slag om de Schelde stierf aan zijn verwondingen. Negentien jaar oud.

Leerling Alexandra Hattink n.a.v haar onderzoek naar Melvin Danielson: *“Zijn tank werd vanuit een greppel beschoten, hier tien minuten vandaan. Hij kwam er levend uit, maar was zwaar gewond; zijn onderbeen was eraf geschoten. Hij werd naar een veldhospitaal gebracht, nota bene door een Duitser. Twee dagen later is hij overleden. Slechts twee jaar ouder dan ik nu ben. Zou ik hetzelfde hebben gedaan? Dat is wel iets waar ik over ben gaan nadenken.”*

Fred Beardmore: Britse dienstplichtige

Fred Beardmore werd in 1944 op zijn achttiende opgeroepen voor dienstplicht. Hij werd bij de Royal Scots Fuseliers ingedeeld. Op 26 oktober kwam hij voor het eerst in actie. Opgepropt in een amfibievoertuig voeren ze in het donker over de woelige Schelde. Nadat het voertuig tegen een steile dijk tot stilstand was gekomen, zagen ze een grijze kale moddervlakte voor zich. Er was geen leven te bekennen toen ze langs landwegen en dijken het binnenland in trokken. Een paar uur later kwam Fred Beardmore om het leven bij een vuurgevecht.

In 2019, 75 jaar later, bezoekt John Beardmore samen met zijn zoon en kleinzoon voor het eerst het graf van zijn veel oudere broer Fred, die hij enkel uit verhalen kent. Als kind vroeg hij aan zijn moeder wie de soldaat was op de foto die op het dressoir stond. Dat was je broer Fred antwoordde ze: *“He is asleep with the braves”*, hij slaapt met de helden. Hier op het ereveld in Bergen op Zoom kwam voor John alles samen toen hij op de grafsteen las: ‘Asleep with te braves’ en de toevoeging “until we meet again. Mother, brothers and sisters”.

III. Vrijheid, vrede en veiligheid (heden en toekomst)

De achterste ruimte is afsluitbaar en geschikt voor groepsontvangst. Wanneer er geen scholen of groepen zijn, is de ruimte toegankelijk voor individueel bezoek. Dit betekent dat de inrichting flexibel moet zijn: ruimte voor ca. 50 stoelen en voor een projectiescherm, maar ook uitnodigend als die stoelen er niet staan.

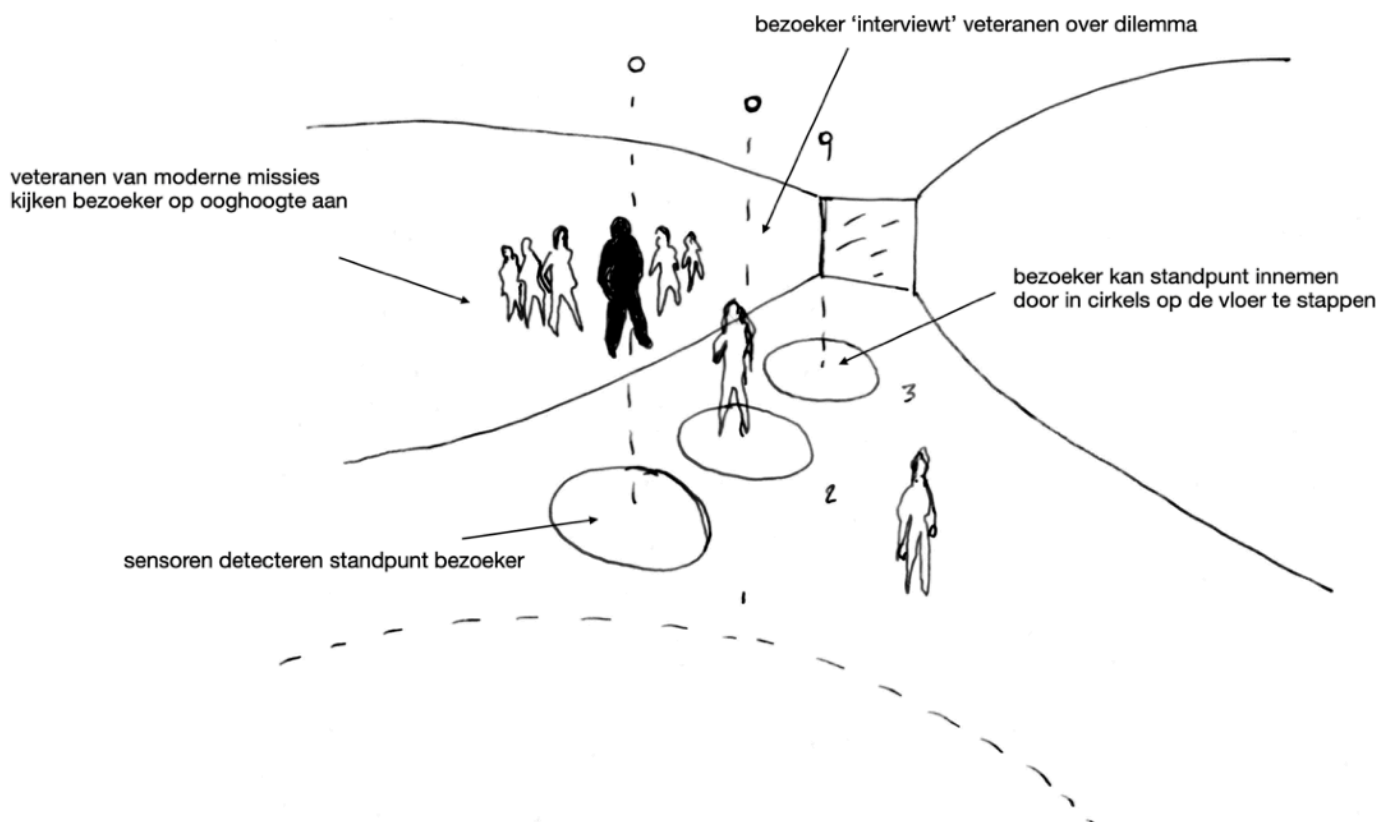
In deze ruimte ligt de focus op de waarden vrijheid, vrede en veiligheid, vandaag en in de toekomst. Dat die niet vanzelfsprekend zijn en soms moeten worden bevochten. Ook na de Tweede Wereldoorlog hebben mensen hun leven hiervoor in de waagschaal gelegd (moderne missies). Het draait hier om educatie en bewustwording: Wat vind ik en wat betekent dit voor mij?

De bezoeker wordt in deze ruimte geactiveerd en uitgedaagd om zich aan de hand van dilemma's een mening te vormen door middel van participatie en interactie. Het programma moet zowel geschikt zijn voor individueel als groepsbezoek.

Interactief programma: Standpunten en interactieve interviews

Het idee is om de bezoeker een standpunt te laten innemen naar aanleiding van een of meerdere dilemma's die worden voorgelegd door veteranen. Aan de wand komt een grote projectie waarop een aantal veteranen de bezoeker recht aankijkt. Bij iedere veteraan zien we een actueel dilemma beschreven met betrekking tot vrijheid, vrede en veiligheid. De bezoeker kan een veteraan selecteren. De veteraan legt zijn of haar dilemma voor en vraagt de bezoeker een standpunt in te nemen: wat zou jij doen? Als bezoeker kan je de veteraan ook (vooropgestelde) vragen stellen. Je kunt hem dus digitaal interviewen! Op grond van het antwoord kan je vervolgens je keuze bepalen. De veteraan reageert vervolgens op jouw keuze en geeft je extra informatie. Via een aantal vragen kom je steeds meer te weten over een bepaalde situatie en kan je je eigen standpunt beter bepalen. Aan het eind van het programma kom je te weten wat de veteraan in werkelijkheid heeft gedaan en waarom.

De opstelling is zowel geschikt voor individueel bezoek als voor groepen. De standpunten (voor/ja/eens, tegen/nee/oneens, ik weet het niet) staan op de grond beschreven. De deelnemers (bijvoorbeeld scholieren) kunnen fysiek hun standpunt innemen door op een bepaald vlak te gaan staan. Zo wordt heel goed duidelijk hoe anderen over een bepaald dilemma denken. Dit stimuleert de discussie die vervolgens onder de begeleider/docent(e) kan worden gevoerd. De dilemma's zullen we samen met veteranen ontwikkelen, gebaseerd op hun eigen ervaringen tijdens moderne vredesmissies. Bij groepsbezoek kan de ruimte worden afgesloten.

Onderzoeksplek: database Faces to Graves

In de ruimte staat ook een meubel met een of meerdere computers waarop de database van Faces to Graves is te raadplegen. Bedoeld voor individuele bezoekers die nieuwsgierig zijn geworden en ter plekke meer te weten willen komen over een bepaalde soldaat. Er kan gezocht worden op naam, regiment, datum van overlijden, begraafplaats, locatie etc. De bezoekers kunnen ook nieuwe gegevens toevoegen en een reactie achterlaten. Op gezette tijden zou er wellicht een onderzoeker van het project aanwezig kunnen zijn om vragen te beantwoorden en toelichting te geven.

Bijeenkomsten

Een belangrijk doel van het Bezoekerscentrum is een plek te bieden waar organisaties, verenigingen, bedrijven of particuliere initiatieven bijeenkomsten kunnen organiseren passend bij de thematiek en de waarden die het centrum uitdraagt. Om dit te kunnen faciliteren zullen er ca. 50 stoelen zijn, een grote tafel (demontabel) en een projectiescherm die eenvoudig op te bergen zijn wanneer de ruimte niet is gereserveerd. De ruimte zal worden voorzien van een kleine koffiehoeke. Bij bijeenkomsten is er de mogelijkheid tot catering.

Stilteplek

In het hart van het gebouw bevindt zich de stilteplek: een ronde ruimte voor bezinning en herdenking van de gevallen. Het licht valt door een cirkelvormig dakraam naar binnen en werpt schaduwen van de bezoekers op de vloer. Van binnen naar buiten kijkend zie je niets anders dan de lucht in al haar varianten, vergelijkbaar met de *Skyspace* in Museum Voorlinden. Het licht- en schaduwspel, de vorm en de beslotenheid van de ruimte stimuleren de bezoeker tot concentratie en reflectie. Gedachten en gevoelens kunnen hier de vrije loop worden gelaten. Mogelijk kunnen de bezoekers hier een boodschap achterlaten voor de gevallen.

De herdenking van de doden zouden we kunnen versterken door op de wanden verschillende grafschriften aan te brengen. De nabestaanden mochten bij de herbegraving een tekst voor op de grafsteen kiezen. Sommige stenen onderscheiden zich door zo'n opschrift, een persoonlijke of universele boodschap die tot nadenken en herdenken stemt.

sfeer en materialisatie: gebruik natuurlijke materialen

Vernieuwende presentatievormen

We kiezen ervoor om in de presentatie geen techniek om de techniek op te nemen, maar ambiëren een integraal vernieuwend concept te ontwikkelen. De vernieuwing speelt zich daarbij af op verschillende uit elkaar volgende niveaus.

Een levende presentatie

Naar onze overtuiging is een van de belangrijkste vernieuwende aspecten gelegen in het proces van de inhoudsontwikkeling zelf. Daarin betrekken we twee duidelijk omschreven doelgroepen. Allereerst jongeren en scholieren. Momenteel doen zij via Faces to Graves al onderzoek naar de verhalen van gevallen soldaten. We willen deze onderzoeksresultaten een prominente plek in de presentatie geven: in de tweede ruimte zullen jongeren bij de uitgelichte soldaten hun verhaal vertellen in audio. Wat hebben ze gevonden? Wat heeft hen geraakt? En op een groter glaspaneel zullen ze dat ook in video doen.

Daarnaast betrekken we zoals eerder aangegeven naoorlogse veteranen die betrokken zijn geweest bij hedendaagse vredesmissies bij de ontwikkeling van de inhoud van de presentatie. Zij geven commentaar bij de AV-experience over de Slag om de Schelde. En samen met hen ontwikkelen we in de derde ruimte de dilemma's uit de militaire praktijk over veiligheid en vrede in het heden. Dit worden zo aangrijpende en persoonlijke vraagstukken die een breed publiek zullen aanspreken. Geen abstracte stelling uit de koker van kenners, maar van mannen en vrouwen die met hun schoenen in de modder hebben gestaan.

We zien deze inhoudsontwikkeling als een proces, dat ook na de opening van het bezoekerscentrum door blijft gaan. Dit willen we tot uitdrukking laten komen in de vorm van een aantal onderdelen in de presentatie. Deze onderdelen zijn niet 'af' bij opening, maar zijn 'levende elementen'.

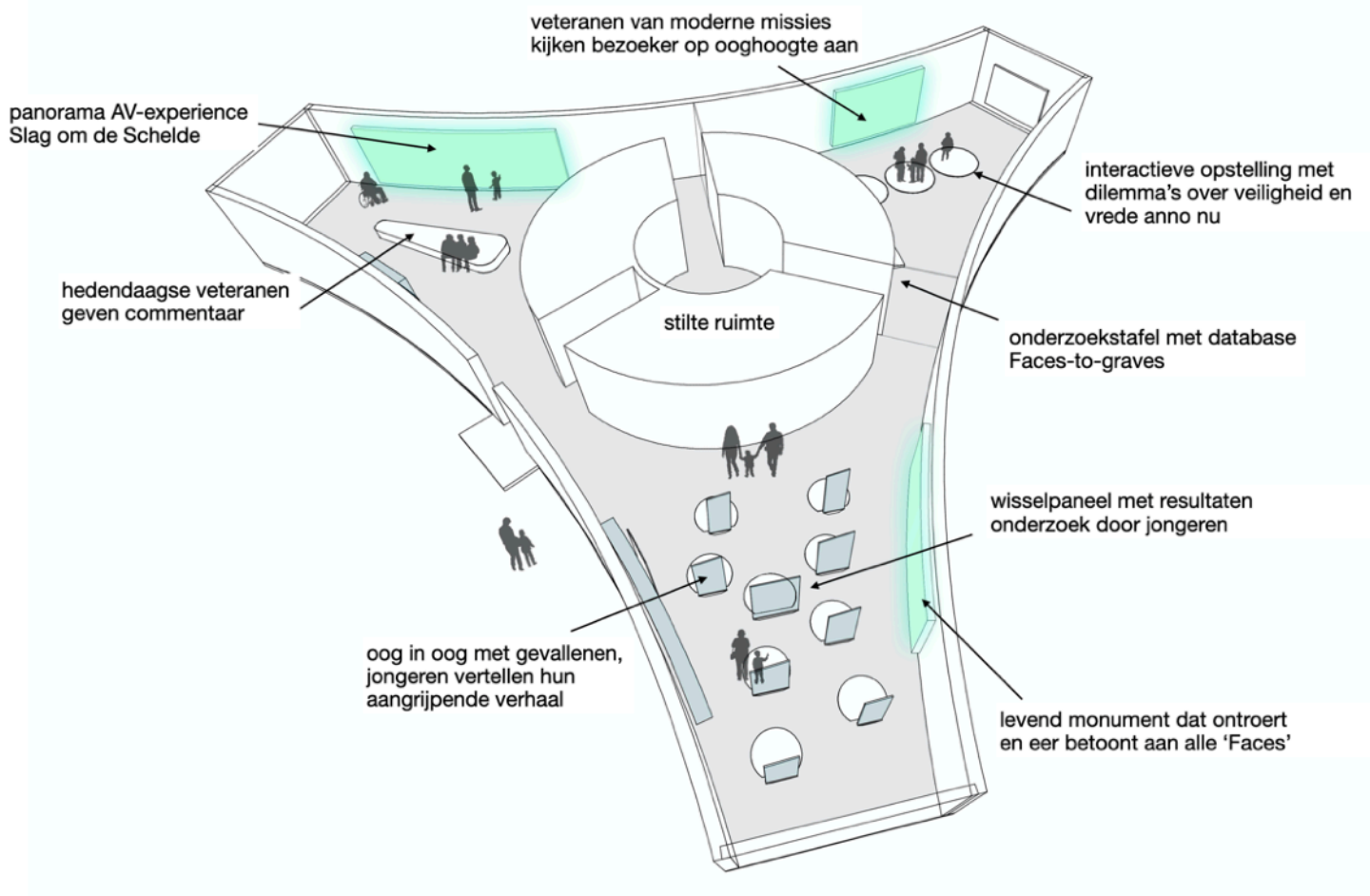
In de tweede ruimte komt zoals boven beschreven een paneel met wisselende verhalen, waarin jongeren hun nieuwe 'ontdekkingen' aan het publiek kunnen presenteren. Ze hebben nieuwe verhalen kunnen achterhalen en vertellen erover aan de bezoekers. Ook het digitale monument met gezichten kent een groeimodel. Het digitale monument is zo ontworpen en geprogrammeerd dat er telkens als er nieuwe foto's van gevallen zijn gevonden, deze gemakkelijk door de jongeren of onderzoekers kunnen worden toegevoegd en aan het publiek getoond kunnen worden. In de derde ruimte kunnen in de loop der tijd nieuwe dilemma's worden toegevoegd als de actualiteit daartoe uitnodigt.

Unieke interactieve vormen

We denken dat de AV-experience in de eerste ruimte vernieuwend genoemd mag worden door het feit dat de bezoeker bij de historische beelden van de Slag om Schelde zijn 'eigen' commentaar kan kiezen. Hij kan bijvoorbeeld kiezen voor het commentaar van een zestigjarige marinier die in Bosnië is geweest of voor een jonge vrouw die in Mali is geweest. Of voor het commentaar van een kenner, die de bezoeker bij wijze spreken van minuut tot minuut kan vertellen wat er in 1944 gebeurd is tijdens de Slag.

Spannende interactiviteit is er ook in de derde ruimte, waarin de bezoeker dilemma's over vrede en veiligheid krijgt voorgelegd door hedendaagse veteranen. Dilemma's zijn op zich een beproefde manier om bezoekers bij een onderwerp te betrekken. Vernieuwend is hier dat de bezoeker de veteranen interactief kan 'bevragen'. Wat waren de omstandigheden? Welke voor- en nadelen zijn er verbonden aan bepaalde keuzes? De antwoorden zijn eerder opgenomen, maar het voelt alsof je zelf op onderzoek bent naar een juiste beslissing. Zo kan de bezoeker stapsgewijs zijn gedachten vormen en een keuze maken. Op deze manier gaat een dilemma echt onder de huid van de bezoekers kruipen. Participatie opgerekt door technische mogelijkheden, maar geen techniek om de techniek.

Overzicht: drie longen, drie thema's, verschillende vormen van interactiviteit en participatie

COMMUNICATIEPLAN

Uitgangspunt van communicatie met betrekking tot het Bezoekerscentrum is het bekendmaken bij verschillende belanghebbenden dat er een fysieke gedenkruimte is op een belangrijke plaats waar gevochten is voor de vrijheid van Nederland en het gebied rond de Schelde in het bijzonder. Een gebouw waarin en omheen betrokkenen en belangengroepen op voor hun toepasselijke wijze kunnen herdenken, nadenken en verwerken en daarmee andere groepen kunnen informeren, inspireren en motiveren.

1. Doelgroepen

Het Bezoekerscentrum Militaire Erevelden Bergen op Zoom heeft zoals al eerder omschreven verschillende bezoekersdoelgroepen. Voor de communicatie van het centrum zijn behalve de potentiële bezoekers ook andere doelgroepen te onderscheiden. Hieronder een lijst van de bezoekersdoelgroepen.

Doelgroepen		Aandachtspunten	
		basisinfo	specifiek
1	Nabestaanden	- Faces to Graves - Slag om de Schelde - CWGC - Beleving	- verleden - overpeinzing - stilte - faces to graves
2	Leerlingen scholen: - Basisonderwijs bovenbouw: gr. 7 of 8 (ambitie: 1 x p.j. bezoeken) - Voortgezet onderwijs (ambitie: 1 x p.j. bezoeken)		- heden-toekomst - kennis - dialogoog - dilemma - leer-ontdek-beleef
3	Bezoekers/toeristen		- verleden-heden-toekomst - context begraafplaats: waarom hier? - overpeinzing
4	Herdenkings- en geschiedenistoeristen		- verleden - gidsen - zoveel mogelijk info - verdieping - feiten - liberation route
5	Veteranen en actief dienenden		- heden-toekomst - ontmoetingsplek - erkenning - herdenken

Verder communiceert het centrum met de volgende groepen:

- Overheden die direct betrokken zijn vanuit de plaats van de gevechten en de nationaliteit van de gevallen
- Organisaties en instituten die betrokken zijn bij het behoud van het gedachtegoed rond de Tweede Wereldoorlog
- Organisaties die zich bezig houden met algemeen gedachtegoed dat te maken heeft met normen, waarden, Nederlandschap, vluchtelingen, internationaal recht, etc.
- Media
 - o Plaatselijk
 - o Regionaal
 - o Landelijk
 - o Internationaal
- Reisorganisaties
- Sponsoren
- Vrijwilligers

2. Strategie

De basis van de communicatiestrategie is het gegeven dat het Bezoekerscentrum een plaats is waar vrijheid, moed en opoffering een persoonlijke lading krijgen. Hoe dit vorm krijgt, ligt aan het doel waarmee een bezoeker het centrum bezoekt. Het centrum faciliteert en zorgt dat mensen er een eigen invulling aan kunnen geven. Door verhalen en materialen te bieden, door deze te laten ervaren, door systemen of evenementen te creëren zodat mensen ze die eigen invulling kunnen geven of ervaren.

3. Middelen

De communicatie van het Bezoekerscentrum is vanaf de fase van voorbereiding en realisatie vooral gericht op naamsbekendheid en imago. Het Bezoekerscentrum zal zich via diverse communicatiemiddelen bekend maken als dé plek waar de verhalen en informatie over de Slag om de Schelde en de getroffen soldaten te vinden zijn. De middelen die het Bezoekerscentrum hiervoor zal inzetten zijn:

- PR
- Branded content
- Social Media
- Online (eigen website)
- Advertising
- Co-ads
- De gemeente zal het Bezoekerscentrum in haar communicatie-uitingen onder de aandacht brengen.

4. Sterkte/Zwakte analyse

Bij communicatie-uitingen is het van belang om rekening te houden met bevindingen uit de navolgende analyse.

4.1 Sterke punten

- De onlosmakelijkheid met de aanwezige erevelden
- De fysieke plaats binnen de oorspronkelijke regio van de Slag om de Schelde
- De verbondenheid met de nabestaanden op de erevelden en waarvoor zij gevallen zijn
- Een bezoekerscentrum geeft de fysieke mogelijkheid een knooppunt te zijn van verhalen en materialen
 - o Door verschillende mediavormen kunnen verhalen en materialen worden opgeslagen
 - o Opgeslagen materialen kunnen op verschillende manieren worden ontsloten én worden verbonden
 - o Wat in het verleden een eindpunt was van een soldaat, is het nu de plek waar zijn verhaal verdergaat en waar nieuwe verhalen ontstaan
- Het bezoekerscentrum wordt door vele instanties en belanghebbenden in de regio een warm hart toegedragen

4.2 Zwakke punten

- Het slagen van het geheel is mede afhankelijk van de organisaties die het bezoekerscentrum inzetten voor hun tentoonstelling/evenement
- Het bezoekerscentrum is wellicht in grote mate afhankelijk van vrijwilligers. Dat is niet het geval als een volledig digitaal opererend bezoekersinformatiecentrum kan worden gerealiseerd. (Voorbeeld: Poperinge, België)
- Naast monument voor gevallen een plaats worden voor zingeving en bezinning is er een van langdurige adem en consistentie in beleid
- Kosten van systemen om verhalen en materialen vast te leggen en te ontsluiten
 - o Onderhoud en bijhouden van deze systemen

4.3 Kansen

- De Slag om de Schelde heeft in 2019/2020 haar herdenkingsjaar. Het uitgelezen moment om aandacht te vragen
 - o Vele media zullen actief op zoek zijn naar verhalen
 - o Vele nabestaanden zullen dit moment kiezen om familie verhalen op te halen
 - o Scholen en onderwijsinstellingen zullen makkelijker bij het onderwerp aanhaken en gebruiken in lessen als geschiedenis en maatschappijleer
- Er is nog geen vergelijkbaar initiatief in de buurt
- Nieuwbouw biedt de beste mogelijkheid aan wensen te voldoen van belanghebbenden
- Een nieuw initiatief trekt sowieso aandacht
- De plaats is zowel solitair goed te benutten, maar past ook in een groter plaatje als hub waar andere plaatsen aan kunnen worden gekoppeld

4.4 Bedreigingen

- Bestaande organisaties die hun eigen plaats hebben m.b.t. herdenking en die een mediaband hebben
- De aandacht die minder kan worden na de herdenkingsjaren
- Hoe groter de afstand in tijd wordt, hoe moeilijker de beleving vorm te geven
- De indeling van de maatschappij en besef van vrijheid voor Nederland als land
- Is de Tweede Wereldoorlog in de toekomst de plek als inspiratiebron voor de boodschap van vrijheid, moed en opoffering